

Nr 146.

Av herr **Dickson**, om kompensation till författare för bokutlåning.

Biblioteksväsendet bygger i Sverige på principen om fria boklån. Samtidigt som denna princip anses bäst tjäna vår folkbildning får den sägas kollidera med vissa fundamentala rättssynpunkter. Genom den fria utlåningen går författarna i betydande utsträckning miste om inkomster som rätteligen borde tillkomma dem, ett förhållande som påpekats av de flesta experter som yttrat sig i detta ämne. Författarna har vid upprepade tillfällen gjort framstötningar för att få en ändring till stånd, hittills dock utan resultat. Riksdag och Kungl. Maj:t synes ha funnit det naturligt, att författarna utan kompensation utnyttjas av samhället. Enligt min uppfattning kan en sådan inställning inte längre försvaras.

Inte minst har det ohållbara i denna inställning belysts genom det av bokutredningen i följande framlagda betänkandet (SOU 1952: 23). I denna utomordentligt väldokumenterade framställning av bokdistributionen och författarnas ekonomiska villkor utsäges klart, att »rättvisa och billighet talar för att författarna skall beredas en kompensation för det samhälleliga utnyttjandet av deras verk».

Jag delar denna uppfattning.

Bokutredningens statistik — till vilken jag för utförligare exemplifiering hänvisar — konstaterar sammanfattningsvis, att biblioteksutlåningen enligt 1949—1950 års siffror uppgick till 27,4 miljoner boklån. Utredningen föreslår, att författarna skall kompenseras för bokutlåningen genom att statsmedel ställas till förfogande. Anslaget storlek föreslås bli beräknat med ett visst belopp för varje boklån i folk- och skolbiblioteken. Vid en ersättning av 1 öre per boklån beräknas anslaget bli 274 000 kronor, vid 2 1/2 öre per lån 685 000 kronor och vid 5 öre per lån 1 370 000 kronor.

Utredningen räknar med att hälften av boklånen utgöres av sådana verk som kan medföra gottgörelse och återstoden av andra verk (översättningar, fria klassiker etc.). Anslaget bör därför enligt utredningens mening halveras. Ena hälften bör reserveras för en proportionellt utgående gottgörelse till de enskilda författarna och den andra fördelas bland författarna efter individuell prövning. Storleken av de belopp som skall tillfalla envar ersättningsberättigad författare anses lämpligen böra fastställas genom en årlig stickprovsundersökning av utlåningsfrekvensen. Fördelningen av det återstå-

ende beloppet föreslås ske i form av pensioner till äldre författare och till författares efterlevande, understöd till förtjänta författare samt bidrag till särskilda ändamål. Vad slutligen angår förvaltningen av anslaget anses denna böra omhänderhavas av en central instans, styrelsen för Sveriges författarfond. I denna styrelse skall det allmänna och författarna vara representerade.

Detta är i yttersta korthet bokutredningens i dess praktiska detaljer väl genomtänkta förslag till kompensation åt författarna för samhällets utnyttjande av deras verk.

Samtidigt som jag ansluter mig till åsikten att författarna bör rättvist kompenseras för detta utnyttjande, är jag emellertid medveten om att det statsfinansiella läget är så hårt ansträngt att något anslag för ändamålet knappast kan komma i fråga, i varje fall under det närmaste budgetåret. Jag ställer mig också tveksam till det av bokutredningen föreslagna sättet för anskaffande av nödiga medel. Enligt min mening bör det icke i första hand ankomma på staten att tillhandahålla dessa medel. Det kan vara motiverat att av allmänheten kräva en motprestation för den förmån bokutlåningen utgör. Även om man utgår från 5 öre per boklån — vilket jag skulle anse vara en rimlig kompensation — blir kostnaderna för den enskilde boklånan ytterst blygsamma. Det finns därför icke någon anledning att befara, att en avgiftsbelagd utlåning skulle få menliga följder för vår folkbildning. Författarna själva har för övrigt i enquêteuttalanden, som redovisats i utredningens betänkande, givit uttryck åt samma uppfattning.

Vad angår sättet för avgiftens uttagande vill jag endast framhålla att ett enligt min mening enkelt och praktiskt genomförbart förslag vore att lånekort med plats för t. ex. 20 lån tillhandahölls till ett pris av en krona. För låntagare på barn- och ungdomsavdelningarna bör dock priset sättas lägre, förslagsvis till 20 à 25 öre. Det merarbete som genom detta tillhandahållande av lånekort skulle uppstå för bibliotekspersonalen måste betraktas som ytterst obetydligt. I övrigt ansluter jag mig helt till bokutredningens fördelnings- och urvalsprinciper.

Fördelen med denna uttaxering vid källan är icke minst att författarna, oberoende av fluktuationer i det statsfinansiella läget, kan vara förvissade om en rimlig kompensation för biblioteksutlåningen.

Bokutredningens förslag har nu remissbehandlats, men någon proposition i ärendet kommer — att döma av förteckningen över väntade propositioner — inte att föreläggas 1953 års riksdag. Enligt min uppfattning är det emellertid angeläget att frågan icke skjutes alltför långt fram i tiden. Jag har därför ansett det lämpligt att på detta sätt ge riksdagen tillfälle att ta ställning till de av mig berörda principiella spörsmålen och att ge till känna sin uppfattning om dessa.

Under återopande av vad ovan anförts hemställer jag,
att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att
Kungl. Maj:t måtte förelägga 1954 års riksdag förslag om kom-
pensation till författare för bokutlåning i huvudsaklig överens-
stämmelse med vad i motionen förordats.

Stockholm den 27 januari 1953.

James I. A. Dickson.